

DE SCHERPENDRECHTSE KADE

DOOR ED. G. VERSCHOOR

OP de huidige plattegrond van de gemeente Rotterdam vindt men ondanks allerlei ingrijpende veranderingen die moesten plaatsvinden, nog een klein overgebleven stukje van de oude Scherpendrechtse kade. De ouderen onder ons zullen zich deze kade nog wel herinneren als een weggetje met een sloot ernaast.

In de jaren 1366, 1383, 1396 en 1402 worden genoemd de grote en de 'smalle' (kleine) tienden, gelegen tussen Scherpendrecht en Lauwerssloot, in leen gehouden door leden van het geslacht Van Ghestel en toebehorende aan de abdij van St. Paul te Utrecht. In het Rotterdamse 'Register van der stede goeden' wordt anno 1476/77 aantekening gehouden van de verpachting van een visserij vanaf de eerste heul naast de Delftse poort tot voorbij 't Scherpendrechtsche heultje en het heultje dat daartussen ligt. In de Rotterdamse stadsrekening van 1644/45 tenslotte lezen we onder het hoofdstuk aangaande de verpachting van viswater en rietvelden o.a. over het rietveld van de Scherpendrechtse kade tot aan de tweede heul of Schans (vgl. hiermede de huidige Schansweg).

Wat is nu eigenlijk de betekenis van de naam Scherpendrecht? Wij menen dit met het volgende te kunnen ophelderen.

In 1979 kochten we met onze broers en zusters voor de verjaardag van onze uit Zeeuws Vlaanderen afkomstige moeder het Woordenboek der Zeeuwse Dialecten. Al gedurende enige jaren bezig met de problematiek rond de plaatsnamen die op -drecht-uitgaan – dit in verband met de oudste geschiedenis van Katendrecht en Charlois – ontdekten we hierdoor bij toeval dat op sommige plaatsen in Zeeland dit woord nog voorkomt als -dricht-. Op het eiland Walcheren aan de duinkant, in de omgeving van de plaatsen Arnemuiden, Domburg, Meliskerke, Zoutelande en Westkapelle, verstaat men onder 'd'n dricht' een aarden walletje, als scheiding tussen twee eigendommen, en in Oost-Souburg is 'n dricht grond' een rand grond die uit de sloot gedolven en op de kant gelegd wordt. Het gemeenschappelijke begrip is hier 'een verhoging die ontstaat door de uitdieping

van de onmiddellijke omgeving langs een bepaalde lijn'.

In het Verklarend Handwoordenboek der Nederlandse Taal van Koenen/Endepols wordt het woord -drecht- in plaatsnamen verklaard als zijnde een 'kreek' of 'natuurlijke waterloop onder invloed van eb en vloed'. De bekende geleerde dr. J. de Vries zegt in zijn Etymologisch Woordenboek over -drecht- onder andere dat het woord in verschillende plaatsnamen de betekenis heeft van 'waterloop' en vestigt tevens de aandacht op het middelnederlandse woord -overdrach- in de zin van 'overtoom', dus een plaats waar vaartuigen werden overgesleept.

Door de combinatie van deze gegevens begrijpen we dat onder -drecht- moet worden verstaan een vaargeul in onbedijkt gebied, die aan één zijde of aan beide zijden in haar geheel of ten dele is voorzien van een kade, in het begin ontstaan door uitbaggering van de als in een goot afvloeiende riviermodder bij dalende waterstand, en later dienende als vaste ondergrond voor het doorslepen van vaartuigen naar dieper vaarwater. Op de kaart kan men zien dat ook essentieel is voor de drecht het fungeren als uitweg naar zee vanuit een drassig gebied, zoals gorzen en moerassen. Voor de dienstverlening, waarvan wij nog een uitloper menen te zien in de vroegere trekschuit met een paard op het jaagpad, moest uiteraard worden betaald aan de recht-hebbende ter plaatse.

Op deze wijze zullen ook de ambachten Katendrecht, Oost- en West Barendrecht, Pendrecht alias Pagindrecht en andere zijn ontstaan. Het waren o.i. oorspronkelijk kleine ringpolders, bestaande uit de bedoelde dijk of kade, die tevens de hoofdwaterring vormde, met een achterdichting. Zo'n poldertje was natuurlijk nodig voor het levensonderhoud van de mensen die op de drecht werkten. De oude polder Katendrecht, die tot het jaar 1900 is blijven bestaan – tijdelijke overstroming niet meegerekend – was hiervan een duidelijk voorbeeld.

Vervolgens willen we de naam Scherpendrecht in verband brengen met Scherpenisse op Tholen. In Zeeland spreekt men over 'scherp zand' d.w.z. 'droog zand', in het bijzonder rivierzand in tegenstelling tot het 'plaetzsand', dat afkomstig is van de zandplaten in de Schelde. Daarnaast heeft de Zeeuwse landbouwterm 'scherp wezen' betrekking op te velde staande gewassen die door weersomstandigheden er te droog bij staan. De naam Scherpenisse zal dus betekenen een 'nisse' of 'nesse', d.w.z. een in zee uitstekende landtong, die bij vloed niet meer onderloopt.

De hier aan de orde zijnde kleine drecht, die eens moet hebben gediend om door drassig terrein vanaf de Kleiweg als oude waterkering met de vaartuigen in de Merwede (Nieuwe Maas) te komen, zal o.i. Scherpendrecht zijn genoemd toen door de aanleg van Schieland's Hoge Zeedijk het omringende gebied aan de invloed van eb en vloed werd onttrokken. Deze drecht kon toen niet meer zoals vroeger bij vloed voor de scheepvaart worden gebruikt.

Voor de etymologie van -drecht- is wellicht nog interessant de naam van het Duitse riviertje de Drepte, ten noorden van Bremen dicht bij de zee uitmondend in de Weser. Men vergelijk de oude naam Epternach voor Echternach. Wanneer we -drepte- associëren met ndl. -drab-, dan ontstaat er weer verband met het bovengenoemde Zeeuwse woord 'dricht'.

Literatuur:

1. Woordenboek der Zeeuwse Dialecten, bijeengebracht door de Zeeuwse Ver. voor Dialectonderzoek o.r.v. Dr. Ha. C.M. Ghysen, 5de druk, Van Goor Zonen, Den Haag, 1974, p. 195 en 830; 2. M.J. Koenen/J. Endepols, Verklarend Handwoordenboek der Ned. Taal, 25ste druk, uitg. door Dr. J. Naarding, J.B. Wolters, Groningen, 1960, p. 246; 3. Dr. J. de Vries, Etymologisch Woordenboek, herz. door Dr. P.L.M. Tummers, Aula-boeken nr. 6, Utrecht/Antwerpen, Het Spectrum, 1967, p. 66; 4. Bronnen voor de geschiedenis van Rotterdam, uitg. op last v.h. gem. bestuur, dl. III, De oudste stadsrekeningen v. Rotterdam, bew. door J.H.W. Unger en Mr. W. Bezemer, Rotterdam, W.J. v. Hengel, 1899, p. 267 en 408-458; Idem, dl. IV, Regestenlijst voor Rotterdam en Schieland tot in 1425, door J.H.W. Unger, Rotterdam, W.J. van Hengel, 1907, nrs. 894, 895, 1065, 1357 en 1520.